

ОСОБЛИВОСТІ ПРАГМАТИЧНИХ ІДИОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ТА СПЕЦИФІКА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

THE CHARACTERISTICS OF THE PRAGMATIC IDIOMS IN ENGLISH AND THE SPECIFIC FEATURES OF THEIR TRANSLATION INTO UKRAINIAN

Зубрицький Р.Я.,

orcid.org/0000-0002-9581-7309

*викладач кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
Університету Короля Данила*

Вірстюк О.Д.,

orcid.org/0009-0004-8785-1429

*викладач кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
Університету Короля Данила*

Богайчук О.С.,

orcid.org/0000-0001-7144-5646

*викладач кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій
Університету Короля Данила*

Стаття присвячена темі поняття «прагматичних ідіом», їх особливостей та методів перекладу.

Вивчення будь-якої іноземної мови не може відбуватись без знання різного роду сталих утворень. Для вербальної поведінки людей характерний як ситуативний, так і повторювальний характер. Це, зокрема, знаходить відображення і в присутності у мові різного роду стандартизованих виразів, певних «готових» фраз (речень) формулоподібного характеру. Будучи присутніми у мовній свідомості носіїв, ці вирази використовуються ними автоматично у відповідних мовленнєвих ситуаціях. Такі усталені вирази в мові називаються ідіомами. У сучасній англійській мові багато таких утворень.

Ідіоматичні (або фразеологічні) вирази привертати і продовжують привертати велику увагу дослідників-філологів через їх особливу природу. Вони є структурно, лексично і семантично фіксованими фразами або реченнями, складаються із кількох слів, які не функціонують як окремі одиниці, тобто значення ідіом переважно не складається із суми значень їхніх складових частин. Неодмінною ознакою ідіоматичних (фразеологічних) виразів є їх образний, тобто метафоричний характер і використання.

Переклад ідіом є складним завданням для перекладачів у першу чергу через культурні відмінності між мовою оригіналу та мовою перекладу. Хоча ідіоматичні вирази є універсальною властивістю будь-якої мови, різні мови можуть використовувати абсолютно різні ідіоматичні вирази з подібними референтними значеннями. Ця особливість робить переклад ідіоматичних виразів з мови-джерела інколи складним і проблематичним завданням. Беручи це до уваги, наше дослідження спрямоване на дослідження деяких аспектів перекладу прагматичних ідіоматичних виразів.

Для правильного, адекватного та еквівалентного перекладу прагматичних ідіом важливо, щоб перекладачі мали чіткі і конкретні знання про ці вислови, щоб точно їх ідентифікували і, що важливо, уникали буквального тлумачення. Отже, аналогічно до звичайних ідіом, головний виклик у перекладі прагматичних ідіом полягає у точному їх розпізнаванні як непрямих мовленнєвих актів.

Ключові слова: ідіома, прагматична ідіома, переклад, фразеологія, еквівалент.

The article is devoted to the concept of pragmatic idioms, their features and methods of translation.

The study of any foreign language is not possible without the knowledge of various types of regular formations. Verbal behavior of people is characterized by both situational and repetitive nature. This, in particular, is reflected in the presence of various types of standardized expressions, certain so-called ready-made phrases (sentences) of a formulaic nature in the language. Being present in the linguistic consciousness of speakers, these expressions are used by them automatically in appropriate speech situations. Such regular expressions in the language are called idioms. There are many such formations in modern English.

Idiomatic (or phraseological) expressions have always attracted and continue to attract great attention of philological researchers due to their special nature. They are structurally, lexically, and semantically fixed phrases or sentences, consisting of several words that do not function as separate units, i.e., the meaning of idioms does not mainly consist of the sum of the meanings of their component parts. An indispensable feature of idiomatic (phraseological) expressions is their figurative, that is, metaphorical nature and use.

Translating idioms is a difficult task for translators primarily because of the cultural differences between the source language and the target language. Although idiomatic expressions are a universal property of any language, different languages may use completely different idiomatic expressions with similar referential meanings. Sometimes this feature makes the translation of idiomatic expressions from the source language a difficult and problematic task. Taking this into account, our study aims to investigate some aspects of the translation of pragmatic idiomatic expressions.

For a correct, adequate and equivalent translation of pragmatic idioms, it is important for translators to have a clear and specific knowledge of these expressions, to accurately identify them and, importantly, to avoid literal interpretation. So, similar to ordinary idioms, the main challenge in translating pragmatic idioms is to accurately recognize them as indirect speech acts.

Key words: idiom, pragmatic idiom, translation, phraseology, equivalent.

Постановка проблеми. В сучасному світі, де міжнародні зв'язки набувають все більшого значення, питання перекладу стають особливо актуальними. Однією з ключових складових ефективного перекладу є правильне передавання прагматичних ідіом, які виявляють непряму комунікативну дію та виражають в собі певні культурні особливості та контекстуальні аспекти. Проте переклад прагматичних ідіом ставить перед перекладачами численні виклики, що потребують уважного аналізу та компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна англійська мова багата на фразеологічні вирази (ідіоми), які, з однієї сторони, роблять мовлення виразним, живим та відмінним, а з іншої – є майже невичерпним джерелом для матеріалів різноманітних лінгвістичних досліджень і викликом для перекладачів. Дослідження прагматичних ідіом викликає зацікавлення у багатьох лінгвістів, які досліджують різні аспекти фразеології. Серед відомих дослідників цієї теми: І. В. Арнольд, І. В. Корунець [4], О. В. Кунін, Т. О. Мизин [6], В. М. Теля, А. Н. Баранов, Д. І. Квеселевич, Ю. А. Зацний, О. О. Мосейчук [8], U. Weinreich, С. Fernando та інші. Прагматичні ідіоми привертають увагу таких вчених, як В. І. Карабан, Л. М. Медведєва, Н. Ю. Медведєва, О. О. Мишак [7], Т. М. Свиридова, О. В. Скібіцька та інші, як предмет для наукового аналізу та досліджень.

Деякі дослідники висловлюють сумніви, чи слід включати прагматичні ідіоми до сфери фразеології. Наприклад, Г. Бургер вважає, що в такому випадку поняття ідіоми значно розшириться і його слід розглядати в контексті теорії прагматики [9]. О. М. Мосейчук зауважує, що поняття ідіоматики охоплює більш широкий спектр, ніж поняття фразеології, оскільки воно застосовується до одиниць як на синтаксичному, так і на лексичному рівнях. Однак всі вчені погоджуються, що термін «ідіома» застосовується до словосполучень, які відрізняються стійкістю та переносним значенням принаймні одного з їх компонентів [8].

Однією з головних проблем є необхідність точної ідентифікації прагматичних ідіом, аби уникнути їх неправильного розуміння та некоректного перекладу. Знання різноманітних прагматичних ідіом у вихідній (мові-джерелі) та цільовій (мові, на яку робимо переклад) мовах є важливим етапом у забезпеченні якісного перекладу. Крім того,

виникає проблема вибору еквівалентного та адекватного перекладу, оскільки деякі прагматичні ідіоми можуть мати еквіваленти у цільовій мові, тоді як інші можуть вимагати створення нових виразів або вживання аналогічних конструкцій.

Додатковою складністю стає переклад прагматичних ідіом, які мають специфічні культурні або історичні конотації, які може бути важко передати в іншій мові. Таким чином, дослідження цієї проблеми не лише допоможе покращити якість перекладу, але й сприятиме розвитку культурного та мовного розмаїття в умовах глобалізації.

Постановка завдань. Ціль цієї статті полягає у систематизації інформації стосовно прагматичних ідіом як явища фразеології та способів їх перекладу.

Завдання:

- систематизувати інформацію щодо поняття «ідіома» та «прагматична ідіома»;
- описати їх основні особливості;
- систематизувати інформацію щодо способів їх перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ідіоми є невід'ємною частиною будь-якої мови і відображають культурні особливості та специфіку мовленнєвого спілкування. Вважаємо за потрібне наголосити, що переклад ідіом з однієї мови на іншу може бути викликом через їхню несподівану, часто метафоричну природу та відсутність прямого еквіваленту. У зв'язку з цим, перекладачі повинні мати глибоке розуміння не лише мови, а й культури, звичаїв та традицій обох мовних середовищ.

Існує кілька тлумачень поняття «прагматичні ідіоми». Наприклад, А. Зербіно вважає, що прагматичні ідіоми – це мовленнєві акти, смисл яких не впливає безпосередньо з їх складових [3].

За визначенням О. О. Мишак, ідіома – це стійкий вираз, часто метафоричного характеру, значення якого не можна здогадатися, аналізуючи лише окремі слова, що входять до його складу [7, с. 187]. Ідіоми є нерозривними та часто вживаються в повсякденному мовленні як одиниця мови з фіксованим значенням. Наприклад, англійська ідіома «*to spill the beans*» (значення якої «розкрити секрет») має мало спільного з буквальним значенням слова «*beans*» (квасоля).

У нашому розумінні, прагматичні ідіоми представляють собою різні типи стандартизованих

висловів, фраз та речень, які закріплені в мовній спільноті та відображають певні комунікативні наміри мовця. Вони характеризуються різним рівнем сталості, виконують різні комунікативні функції, такі як експресивна, фактична та волюнтаривна [6, с. 133].

Прагматичні ідіоми у англійській мові відображають не лише лінгвістичні концепції, а й соціокультурні нюанси та взаємовідносини у мовленні. Основні особливості цих ідіом включають:

Контекстуальна залежність: Прагматичні ідіоми часто набувають свого справжнього значення лише в конкретних ситуаціях або контекстах. Їхнє розуміння вимагає уваги до деталей та контекстуального розуміння.

Варіативність та мінливість: Багато прагматичних ідіом можуть мати кілька інтерпретацій або варіантів вживання в залежності від ситуації чи аудиторії. Це робить їх використання складним та вимагає глибокого розуміння контексту.

Експресивність та виразність: Прагматичні ідіоми часто використовуються для передачі емоційного забарвлення або виразності в мовленні. Вони можуть надати висловленню глибини або інтенсивності, що робить їх популярними у різних комунікативних ситуаціях.

Культурні асоціації: Багато прагматичних ідіом мають коріння у культурних або історичних аспектах англійських країн. Їх розуміння вимагає знання специфіки та особливостей культури, що є важливим аспектом при їхньому перекладі.

На нашу думку, використання ідіом збагачує мову, додає виразності та емоційності в комунікацію. Ідіоматичні вирази можуть виражати складні ідеї лаконічно та точно, створюючи специфічні образи в умах слухачів чи читачів. У сучасних мовах ідіоми не лише допомагають формувати національну самобутність, але й служать як засіб швидкої та ефективної комунікації в певних соціальних та професійних групах. Таким чином, правильне використання ідіом може значно поліпшити взаєморозуміння між учасниками спілкування, а їхній переклад вимагає не лише мовної, а й культурної компетентності.

Не можемо не погодитись з думкою Т. О. Мизин, що ідіоми англійської мови є дзеркалом багатой культурної спадщини та історичних подій, що сформували сучасну Англію, Сполучені Штати та інші англійські країни. Вони не лише відображають повсякденне життя, а й зберігають історичні анекдоти та культурні референції, які можуть бути незрозумілі для носіїв мови без додаткових пояснень [6, с. 132].

Приклади типових англійських ідіом:

- «*Kick the bucket*» – буквально «вдарити відро», що означає «померти». Цей вираз походить від давнього методу самогубства, коли людина ставала на відро, прикріплене до шибениці, а потім відштовхувала відро [1].

- «*Let the cat out of the bag*» – «випустити kota з мішка», що означає розкрити секрет. Ця ідіома має корені в середньовічних часах, коли на ринках могли обманом продати kota замість свині, яку зазвичай торгували в мішку [1].

- «*Raining cats and dogs*» – «лє як із відра», але буквально «дощ з котів і собак». Є кілька теорій походження цієї фрази, одна з них вказує на старі європейські міфи, де коти і собаки асоціювалися з дощем та вітром [1].

Окрім зазначених фразеологічних виразів, існують також різноманітні стандартизовані вирази, які прямо або опосередковано пов'язані з вербальною взаємодією та мовленнєвою активністю людини. Наприклад: *How do you do?*, *How's tricks?*, *How come?*, *How about...?*, *Could you...?*, *Now you're talking*, тощо [5].

Певні групи таких мовних виразів привертала увагу лінгвістів неодноразово, особливо через усвідомлення того факту, що мовленнєва активність людини характеризується не лише випадковими виявами, але й постійними, повторюваними проявами. Це проявляється, зокрема, у багаторазовому використанні певних виразів у типових ситуаціях спілкування, що призводить до усталення їх інтенціонального, комунікативного значення і закріплення за ними певних прагматичних смислів [7, с. 188].

О. О. Мишак наводить наступні терміни для позначення таких мовних формулювань, що закріпилися в мові: стереотипні вирази, комунікативні стереотипи, стійкі формули спілкування, стійкі речення, стандартизовані вирази, готові фрази, типові розмовні вислови, речення формулоподібного характеру, мовні формули, формули ввічливості, граматичні формули, мовні стереотипи, типізовані комунікативні стереотипи, стереотипні формули, функціональні ідіоми, розмовні ідіоми, прагматичні ідіоми та інші [7, с. 189].

На нашу думку, одним з головних викликів у перекладі ідіом є відсутність прямих еквівалентів у цільовій мові. Ідіоми, як правило, є унікальними для кожної мови та відображають культурні, історичні, а також регіональні особливості. Наприклад, англійська ідіома «*kick the bucket*» означає «померти» [1]. Проте, дослівний переклад цієї фрази на інші мови може втратити її справжнє значення, а також

емоційне навантаження, яке вона несе в англійському контексті.

Перекладачі часто використовують методи заміни ідіом з англійської мови на більш універсальні або зрозумілі аналоги в цільовій мові, які відповідають духу оригіналу. Це може включати використання поширених виразів або створення нових, які ефективно передають первісне значення без втрати емоційного впливу.

Ідіоми часто мають глибоке культурне та емоційне забарвлення, яке додає їм особливу виразність та відтінок значення. Під час перекладу важливо зберегти це забарвлення, щоб передати точно той самий ефект або враження, яке має оригінальний ідіоматичний вираз. Наприклад, ідіома «бити живим» в українській мові має емоційне забарвлення та означає підкреслення важливості чогось, тоді як англійська ідіома «*to hit the nail on the head*» має аналогічне значення, але інше культурне відтінок [1].

Переклад прагматичних ідіом у англійській мові може ставити перед перекладачем ряд викликів, які потребують уважного аналізу. Деякі з цих викликів включають:

– Відсутність прямих еквівалентів у цільовій мові. Багато прагматичних ідіом в англійській мові можуть бути унікальними і не мати прямих еквівалентів у цільовій мові. Це ускладнює процес перекладу, оскільки потрібно знайти адекватний спосіб виразити той самий сенс без втрати значення або ефекту ідіоми.

– Збереження інтенції та емоційного забарвлення прагматичних ідіом. Багато прагматичних ідіом у англійській мові мають сильне емоційне забарвлення або виражають певну інтенцію. Перекладач повинен забезпечити збереження цієї емоційної навантаженості та інтенції ідіоми у цільовій мові, щоб передати її справжній сенс та ефект.

– Врахування аудиторії та контексту при виборі перекладу прагматичних ідіом. Успішний переклад прагматичних ідіом також залежить від адаптації перекладу до аудиторії та контексту, в якому вони використовуються. Перекладач повинен враховувати особливості цільової аудиторії, їхні знання та культурні вподобання, а також специфіку ситуації, в якій ідіома використовується, для досягнення оптимального результату.

Для подолання цих викликів перекладачі можуть використовувати стратегії, такі як пошук аналогів у цільовій мові, переформулювання ідіоми для відтворення сенсу без прямого перекладу, а також використання контекстуальних заміни та

адаптацію перекладу до культурних особливостей аудиторії. Перекладачам доводиться виявляти творчість та гнучкість у виборі стратегій перекладу, що найкраще передають сенс та емоційний заряд оригінального ідіоматичного виразу. У процесі перекладу ідіом з англійської мови на інші мови використовуються різні стратегії та методи, які допомагають забезпечити адекватність та точність у передачі значення оригінальних ідіоматичних виразів. Деякі з найпоширеніших методів включають:

1. Фразеологічний еквівалент. Цей метод передбачає пошук у цільовій мові фразеологічних одиниць або виразів, які мають близьке або аналогічне значення до оригінальної ідіоми в джерелі.

2. Ідіоматичний аналог. Цей метод передбачає пошук в цільовій мові ідіом або виразів, які мають схоже або аналогічне значення до оригіналу.

3. Калькування. Цей метод передбачає дослівний переклад ідіоматичного виразу з мови-джерела на цільову мову. Проте, калькування може бути не завжди ефективним, оскільки може призвести до незрозумілості або некоректного використання мовних одиниць у цільовому контексті.

4. Контекстуальна заміна. Цей метод передбачає заміну ідіоматичного виразу у джерелі на аналогічний або близький вираз у цільовій мові, з урахуванням контексту, у якому використовується оригінальна ідіома.

5. Описовий переклад. Цей метод передбачає розшифровку сенсу ідіоми та його подання у вигляді прямого опису, який передає те саме значення, але без використання ідіоматичних конструкцій.

На противагу загальним методам перекладу ідіом, ми можемо виділити методи перекладу прагматичних ідіом. Серед прагматичних труднощів перекладу варто відзначити проблеми, які впливають з необхідності передати комунікативну інтенцію автора оригіналу, відтворити прагматичні характеристики оригінального тексту та врахувати фактор адресата під час перекладу [2]. Такі проблеми можуть включати застосування прагматичної адаптації для забезпечення повного розуміння тексту перекладу адресатом, вибір національних варіантів полінаціональної літературної мови для здійснення перекладу тощо [4].

Серед прагматичних проблем перекладу можна виокремити переклад прагматичних ідіом, адаптацію речень при перекладі з урахуванням різниці у рівні знань адресатів оригіналу та перекладу, передачу непрямих мовленнєвих актів, а також переклад написів та оголошень як осо-

бливих форм мовленнєвих актів, з врахуванням відмінностей у рівнях ввічливості між українською та англійською мовами, а також з урахуванням політичної коректності, що вимагається в англійських суспільствах.

Переклад прагматичних ідіом включає в себе перенесення змісту сталих або скорочених висловів, які вживаються у специфічних ситуаціях спілкування і часто мають складний семантичний зміст [4]. Наприклад:

«А чого мені хвилюватися?» – «*I should worry!*»

«Обережно, пофарбовано!» – «*Fresh (або Wet) paint!*» [5].

Використання таких висловів у комунікації є формою непрямого мовленнєвого акту, де пропозиційне і ілокутивне значення не співпадають [2].

Також, як і в інших випадках перекладу ідіом, прагматичні ідіоми можуть або не можуть співпадати у різних мовах за своїм значенням. Особливо складно перекладати останні, оскільки вислови, що виражають їх у різних мовах, можуть значно відрізнятися за лексичним складом та структурою, наприклад: «По газонах не ходити!» – «*Keep off the grass!*» [5].

Українські образні прагматичні ідіоми можуть бути перекладені на англійську мову або відповідними англійськими прагматичними ідіомами, або ж іншими англійськими висловами, які передають їхнє значення [4]. Багато з таких прагматичних ідіом можна знайти у загальних перекладних словниках.

• Поїзд далі не йде. – *All change!*

• Ані руш! – *Stop where you are!*

• Обережно, пофарбовано! – *Wet (або Fresh) paint!*

• Обережно, скло! – *Fragile!*

• Службове приміщення! – *Authorized Persons (або Personnel) Only!*

• Вхід заборонено! – *No entrance!* (або *No admittance! Off limits!*)

• Стоянку заборонено. – *No parking* [2].

Для успішного перекладу прагматичних ідіом важливо точно визначити вислів або його еквівалент як прагматичну ідіому та вибрати образний

або необразний вираз в англійській мові, що відповідає його значенню [2].

Як і у випадку звичайних ідіом, ключовим показником є володіння максимальною кількістю прагматичних ідіом української та англійської мови та знати їх відповідники [2].

Прагматичні ідіоми відіграють важливу роль у міжкультурній комунікації, допомагаючи виражати складні поняття, емоції та інтенції в мовленні. Вони відображають соціокультурні аспекти та специфічність менталітету та вірувань кожної культури. Розуміння та використання прагматичних ідіом дозволяє зближувати людей, створюючи спільні точки зору та емоційне зв'язок у мовленні.

Розуміння та ефективний переклад прагматичних ідіом є ключовими у досягненні мовного розуміння та взаємодії в міжкультурному середовищі. Прагматичні ідіоми втілюють в собі культурні концепти та способи мислення, які можуть бути незнайомі або незрозумілі для представників інших культур. Ефективний переклад прагматичних ідіом допомагає розкрити сенс та емоційне забарвлення оригінального вислову, забезпечуючи мовну взаємодію та розуміння між співрозмовниками різних культур. Це сприяє побудові довіри та сприяє глибшому розумінню одне одного в міжкультурному спілкуванні.

Висновки. Отже, прагматичні ідіоми є важливим елементом мовного спілкування, який відображає культурні та соціальні аспекти суспільства. Їх переклад вимагає не лише лінгвістичних знань, але й глибокого розуміння контексту та культурних особливостей як вихідної, так і цільової мови. Головними викликами у перекладі прагматичних ідіом є необхідність точної ідентифікації, вибір адекватного перекладу та передача специфічних культурних аспектів. Для успішного подолання цих викликів необхідна компетентність та глибокі знання як вихідної, так і цільової мови. Дослідження прагматичних ідіом та їх перекладу сприятиме розвитку якісного міжмовного спілкування та взаєморозуміння між різними культурами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Англо-український фразеологічний словник / уклад. К. Баранцев. Київ : Знання, 2006. 1056 с.
2. Глушок Л. М. Методичні рекомендації для студентів відділення післядипломної освіти з курсу «Теорія та практика перекладу». Хмельницький, 2010. 26 с.
3. Зербіно А. Засоби вираження згоди та незгоди в сучасній англійській мові. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка. 13 с. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vlnu/ln_mov/2009_16/articles/Zerbino.pdf
4. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу. Вінниця : Нова книга, 2003. С. 15–16.

5. Медведєва А. М., Медведєва Н. Ю. Англо-українсько-російський словник усталених виразів. Тернопіль : Вид-во «Українська енциклопедія», 1992. 493 с.
6. Мизин Т. О. Синтаксичні та семантичні характеристики прагматичних ідіом. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія*. 2017. №85. С. 132–138.
7. Мишак О. О. Прагматичні ідіоми в сучасній англійській мові. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2012. №2(4). С. 187–191.
8. Мосейчук О. М. Системні та функціональні особливості англійських однослівних ідіом(на матеріалі сучасного публіцистичного дискурсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови»). Харків, 2009. 20 с.
9. Burger H. *Idiomatik des Deutschen*. Tübingen : Niemezer, 1973. 117 p.